

Pilegrimskontoret - Pilegrimsforlaget - Pilegrimsfellesskapet St. Jakob, Norge

Kirkegata 34 A, 0153 OSLO - Telefon: 22 33 03 11
www.pilegrim.no - E-mail: pilegrim@pilegrim.no

dok 74

Kultur- og kirkedep.	
Saken <i>200800086</i>	Dato <i>16.4.09</i>
Kont. <i>11-212</i>	Belt.....

Kultur- og Kirkedepartementet
Pb 8030 dep
0030 Oslo

Oslo 14. 4 09

Høringsuttalelse til "På livets vei", et nasjonalt utviklingsprosjekt.
Fra Pilegrimsfellesskapet St. Jakob

Generelt

Utredningen (videre kalt "Uddu") har etter vår mening mange forslag som vil styrke pilegrimsvirksomheten i vårt land, og flere av de foreslåtte tiltakene bør iverksettes.

Likevel er Pilegrimsfellesskapet St Jakob (PSJ) av den oppfatning at det legges opp til en for ambisiøs satsing, spesielt når det gjelder ressursbruk og administrasjon av virksomheten. Som det står i utredningen, så er pilegrimsvandring en grasrotbevegelse. Mange er de frivillige som har båret frem pilegrimsarbeidet de siste årene.

Pilegrimsvandring er i utgangspunktet fundamentert i enkeltpersoners ønske om en opplevelse, en frakopling og tilkoping til det hellige. Formålet med vandringen bør være noe mer enn individuell selvrealisering osv. Kanskje veien er et sted der en kan lære å bli medmenneske igjen? Et sted der vi tar vare på hverandre, ta vare på syke, ta vare på naturen.

Kanskje det er på dette området at pilegrimsveiene i Norge kan finne sin egenart?

Pilegrimene er individer med individuelle behov og forskjellig bakgrunn, selv om mange vandrer i grupper. Likevel har de noe felles, og det bør komme tydelig frem. Pilegrimene trenger en infrastruktur, men den må være enkel. De trenger ikke en lang rekke kultur- og historietilbud langs sin vandringsvei.

Og de trenger minst av alt en administrativ overbygning over sin vandring. PSJ ser med forundring og beklagelse på at den innsatsen som vår organisasjon har gjort for pilegrimssaken i vårt land helt avskrives når Uddu skisserer en fremtidig organisering av frivillig virksomhet. Nettopp når det gjelder den spesielle virksomheten som nettopp pilegrimsvandring utgjør, er det all grunn til å støtte opp om den typen virksomhet som nettopp PSJ har drevet og driver.

Pilegrim eller turist?

Det er viktig å fastholde den grunnleggende forskjellen på pilegrimsvandring og turistvirksomhet. Dette er to grupper med svært ulike behov.

Pilegrimen går mot et hellig mål, men opplevelsene underveis, selve vandringen, er minst like viktig. Mange pilegrimer kan fortelle at det skjer ting med dem, i kropp og sinn, som de aldri hadde forestilt seg før de startet. Nettopp roen underveis, det langsomme livet, de gode, spontane møtene, opplevelsen av å være en del av skaperverket, er viktige deler av pilegrimsvandringen. Pilegrimen er ikke observatør, ikke publikum, ikke konsument. Han eller hun er fullverdig deltaker i en viktig prosess i sitt eget liv.

En turist er først og fremst en observatør og en konsument som i ulik grad kan forvente og forlange noe av andre. Turisten følger ofte et program, et tidsskjema, og kjenner sjelden den fysiske smerten og de fysiske utfordringene på kroppen. Kultur og historie er naturlige ingredienser i turismen. Mange turister "valfarter" til Nidarosdomen og andre hellige mål. Alt dette er bra, og det er ikke vårt poeng å påstå at turisme er mindreverdig. Men det er likevel ikke det samme som pilegrimsvandring. Pilegrimen etterspør andre verdier, og ofte er det nettopp turistkulturen pilegrimen ønsker å forlate, ta et oppgjør med, for sin egen del.

Uddu skiller ikke skikkelig mellom disse to begrepene, og utredningen bærer preg av å favne turisme i nesten like stor grad som pilegrimsvirksomhet. Dette gir seg utslag i forslagene om å bygge opp pilegrimssentre på steder som Granavollen og Hundorp. Det Uddu beskriver her, er mer å likne turisttilbud, langt unna det pilegrimene ønsker og trenger. Pilegrimene er ikke opptatt av en rekke kulturtilbud når de ankommer et herberge, om det har aldri så mye historikk i veggene. Det holder lenge med noen brosjyrer eller informasjonstavler for dem som har interesse og overskudd, slik vi finner enkelte steder i dag.

Veien og målet

For en pilegrim er målet alltid viktig, men minst like viktig er veien. Uddu har også fokusert på begge disse elementene, men han ser ikke helt klart at det er forskjellige behov knyttet til dem.

Pilegrimsmålet defineres naturligvis av den enkelte pilgrim. Det er i det hele tatt viktig å understreke at pilegrimsvandring er en individuell, personlig handling som ikke skal styres av hverken offentlige eller private instanser. Likevel er det naturlig at enkelte nasjonale pilegrimsmål utpekes som spesielt viktige, og at det skapes interesse for disse. Uddu har lagt meget stor vekt på pilegrimsmålet Nidaros, med Olavsarven og Olavskulturen. Vi er enig i at dette er viktig, men er sterkt kritisk til at en rekke nasjonale pilegrimsmål ikke verdsettes eller kommenteres. Pilegrimsvandring i Norge er langt mer enn St Olav og Nidaros. Tidligere Nidaros-biskop FinnWagle uttrykte det slik: "Olavsarven utgjør kun en del av pilegrimsspiritualiteten. Hvis pilegrimsaken reduseres til et trøndersk anliggende, er det virkelig fare på ferde. I Olavsarven ligger det en forankring og samtidig et universelt utblikk som sprenger alle regionale og nasjonale grenser". (Pilegrimen nr. 4/2008)

Det gamle pilegrimsmålet Røldal er riktignok nevnt, likeledes Selje. Et annet gammelt pilegrimsmål som har fått en ny betydning for pilgrimer i de senere år er St Thomas-kirken på Filefjell. Pilegrimsvandring i Nord-Norge er nå i oppstartsfasen og det arbeides dessuten med flere andre interessante pilegrimsprosjekter. Det er også et spørsmål om ikke også Oslo bør være et nasjonalt pilegrimsmål.

Vi vil altså understreke at pilegrimsvandring må være et "både og"-tilbud. Nidaros som pilegrimsmål må ses i sammenheng med veien til – eller fra Europa. Vi støtter, og arbeider for, en sammenkopling av de nasjonale pilegrimsveiene, og med veiene ut i Europa. Vi tror at pilegrimsvandring er med på å binde nasjonene sammen, og Norge har store muligheter til å være med på dette.

Pilegrimsveien må være relevante for dagens mennesker, veiene må gis et innhold som gjør at de skiller seg ut, blir en pilegrimsvei i ordets rette forstand, tilpasset norske forhold. Men pilegrimsveiene defineres også av den enkelte pilgrim. I forbindelse med nysatsingen på pilegrimsvandring i 1997 gikk staten inn med midler og styring av hvor disse veiene skulle gå. En offisiell, merket vei er selvsagt positivt å forholde seg til for pilgrimer, selv om denne mange steder er svært lite hensiktsmessig å følge, spesielt for langvandrere. PSJ har i alle år påpekt dette, og har arbeidet for, og støttet etablering av alternative veier, der dette har vist seg hensiktsmessig. I forbindelse med den våknende interessen for flere nasjonale pilegrimsmål er det også etablert nye pilegrimsveier. Vår organisasjon har vært aktivt med på dette arbeidet.

Vi har også en lang rekke interessante pilegrimssteder langs pilegrimsveiene. Dette gjelder i fylker som Telemark, Vestfold, Østfold og langs pilegrimsveiene gjennom Gudbrandsdalen og Østerdalen. Begge rutene langs Oslofjorden er gått av pilgrimer i middelalderen, noe Uddu tydeligvis ikke har registrert. Pilegrimsruten Tønsberg - Oslo er så vidt nevnt av Uddu, men det faktum at denne ruten alene byr

på tre valfartsmål og elleve middelalderkirker forties. Også ruten mellom Halden (med tilknytning fra/til Sverige) og Oslo byr på mange interessante pilegrimssteder. Selv om disse stedene ikke nødvendigvis kan karakteriseres som nasjonale pilegrimsmaal, registrerer vi at pilegrimer velger mange av disse som sitt personlige maal for vandringen, eller som delmaal på vei til de nasjonale maalene.

Pilegrimenes behov

Pilegrimer har normalt svært ulike behov ved ankomst til malet og underveis.

Ved pilegrimsmaalene vil pilegrimene ønske at de blir tatt godt imot, at de får overnattingstilbud og at det blir en form for markering av endt vandring. Siden et pilegrimsmaal er definert som et "hellig sted", er det først og fremst naturlig at pilegrimene møter en åpen kirke, og at de får åndelig betjening ved vandringens slutt i form av andakt, bønn, samtale osv.

Underveis er det de basale behov som er viktigst, hvile og mat. Dvs enkel og billig overnatting, tilgang på vann, kokemuligheter, toilette og klestørk.

Pilegrimsprester

Det er i dag en pilegrimsprest knyttet opp til pilegrimsmalet Nidaros og til Hamar bispedømme, som omfatter en stor del av veien mot Nidaros. Uddu foreslår opprettelse av mange ekstra pilegrimsprester, hvorav de fleste ikke er knyttet til pilegrimsmaalene. Vi mener at dette er en unødvendig satsing. Det er behov for en pilegrimsprest ved pilegrimsmalet Røldal og i Oslo. Det siste fordi mange langvandrere med Nidaros som maal starter her. Ved begge disse stedene utføres i dag tjeneste rettet mot pilegrimer av prester som har helt andre oppgaver. Siden pilegrimsvandring i vårt land er en typisk sesongvirksomhet, er det naturlig at disse to prestestillingene blir deltidsstillinger, eller kombineres med annen tjeneste.

Vi er av den klare oppfatning at pilegrimer ikke behøver spesielt tilrettelagte tilbud med hverken kulturprogram eller egen prestetjeneste underveis. På den annen side registrerer vi at det er skuffende få åpne kirker langs veien. Det ville være en adskillig bedre bruk av ressurser å legge opp til åpne kirker fremfor å ansette pilegrimsprester som skal ta imot slitne pilegrimer på vandring. En form for vakttelefon til lokale ressurspersoner som kan åpne kirkene finnes nå noen steder, og det kan utvides. Hvis det i tillegg finnes tilgjengelig liturgihefter for pilegrimene, så trenges det ikke en åndelig betjening. Dette ordner pilegrimene stort sett selv.

Nasjonalt senter

Det er nylig etablert en organisasjon med tre ansatte knyttet til Nidaros pilegrimsgård. Dette ser ut til å fungere meget godt, og de ansatte har perspektiver og ideer for virksomheten videre som PSJ støtter helhjertet. Vår lokalforening i Trondheim er også nært knyttet til virksomheten i Pilegrimsgården, blant annet med frivillig støtte til driften.

Uddu foreslår en sterk utvidelse av dette leddet til et Nasjonalt pilegrimssenter med oppgaver og ansvar som omfatter all pilegrimsvirksomhet i Norge. I tillegg til etablering av en nasjonal pilegrimsprest foreslår Uddu at all oppfølging av infrastrukturen for alle pilegrimsveiene skal legges hit. Videre at alt arbeid med informasjon og markedsføring skal knyttes til dette senteret, i samarbeid med reiselivets organisasjoner. Uddu vil opprette en egen nasjonal frivillighetskoordinator i Trondheim, samt etablere et pilegrimsmuseum og pilegrimsbibliotek samme sted. Senteret skal legges under KKD og ledes av et styre med meget bred deltakelse – men uten noen representant fra pilegrimenes egen organisasjon.

PSJ er sterkt uenig i opprettelse av et nasjonalt styringsledd for all pilegrimsvirksomhet. Dels fordi en administrativ, byråkratisk overbygning strider sterkt med alt det vi prøver å formidle om pilegrimsvandringens vesen, men også fordi dette er gal bruk av ressurser. En lokalisering i Trondheim vil automatisk gi preferanser til ett av våre pilegrimsmål, noe vi mener er galt. PSJ støtter likevel tanken om en bedre styring av arbeidet med infrastrukturen, men er ikke sikker på om denne skal sentraliseres, og i alle fall ikke i Trondheim.

Regionale sentre

Uddu foreslår etablering av åtte regionale sentra i tillegg til dagens pilegrimssenter i Nidaros. Vi støtter etablering av pilegrimssentre ved pilegrimsmålene Oslo og Røldal. For Oslo er det en viktig begrunnelse at mange pilegrimer starter sin vandring nordover her, eller de ankommer fra Vestfold eller Østfold til det naturlige knutepunktet i Gamlebyen. Det er i dag et aktivt og voksende pilegrimsmiljø i hovedstaden knyttet til PSJ og pilegrimskontoret, og behovet er tilstede for et utvidet tilbud. PSJ ønsker at dette skjer i samarbeid med Kirkens sentrale organer i Oslo.

Utover dette ser vi den interessante koplingen mellom retreat og pilegrimsvandring som allerede er etablert ved Lia gård i Rendalen, selv om dette neppe kan kalles et pilegrimsmål. Også etablering av et pilegrimssenter på Stiklestad som kombineres med et pilegrimsmottak og retreatsenter synes interessant.

Når det gjelder Dovrefjell, så registrerer vi at pilegrimsveien i det området er meget godt brukt. Hvorvidt dette betinger et eget pilegrimssenter, stiller vi oss tvilende til. Det er i alle fall behov for en utvidet åpningstid for Eysteinkirken, slik at pilegrimer kan få anledning til å komme inn i kirken.

De andre pilegrimssentre som Uddu foreslår ser vi på som primært turisttilbud, og finner ingen grunn til å støtte dem.

Pilegrimsorganisasjoner

Det er gledelig å registrere at Uddu gir berøm til det arbeidet som PSJ har utført for pilegrimssaken i vårt land. Men det er beklagelig at denne positive anerkjennelsen ikke følges opp når det gjelder pilegrimsorganisasjonens fremtid i det nye pilegrimslandskapet. Uten noen som helst begrunnelse eller argumentasjon

kommer Uddu med det meget spesielle forslaget at vår lokalforening i Trondheim (Pilegrimsfelleskapet St Olav, Nidaros) skal frigjøre seg fra hovedforeningen og bli en ny landsomfattende pilegrimsforening. Hva som skal skje med PSJ velger Uddu å forbigå i taushet.

Vi vil få opplyse at PSJ arbeider for pilegrimssaken på meget bred front, og at vi er en del av et internasjonalt nettverk for pilegrimer. Vi arbeider med oppbygging og tilrettelegging av nasjonal infrastruktur, spesielt når det gjelder avtale med herberger. Vi arbeider meget aktivt med informasjon til enkeltpersoner og grupper som skal vandre i Norge og utenlands, vi utgir og formidler guidebøker og annet informasjonsmateriale og vi arbeider aktivt med å bringe pilegrimsideen ut til det brede lag av folket. PSJ har i dag 1100 medlemmer, utgir et eget blad (på 70-80 sider) fire ganger i året og administrerer en nettside med drøyt 170 000 "besøk" i året. Vårt pilegrimskontor i Oslo sentrum ble etablert i 1994 og er en viktig base for pilegrimsvirksomheten i vårt land. Herfra "sender vi ut" ca 1000 pilegrimer hvert år til Caminoen (vandringsveien til Santiago de Compostela) og hjelper mange pilegrimer som ønsker å gå fra Oslo til Nidaros. Pilegrimskontoret er et møtested for pilegrimer som ankommer Oslo, ikke minst fra andre land, og vi ser et stort behov for å utvide dette tilbudet.

Vi kan også legge til at PSJs lokalforening i Vestfold (som er landets største) har organisert pilegrimsvandring fra Oslo til Nidaros for en gruppe fanger fra Bastøy fengsel i tre år. Dette er et meget vellykket samarbeidsprosjekt med Justisdepartementet, og vi planlegger nå den fjerde fangevandringen. Samtidig arbeides det med pilegrimsvandring for innsatte ved to andre fengsler.

Vi ser det som en alvorlig forsømmelse at Uddu ikke engang vurderer en videreføring av det arbeidet som PSJ driver. Bladet Pilegrimen, landets eneste blad for pilegrimer, forbigås i stillhet. Nettsiden er det tydeligvis heller ikke behov for videre. Det er mulig at vår organisasjons plassering i Oslo, med hovedtyngden av medlemmene i Østlandsområdet, ikke passer inn i modellen med Nidaros som hovedsete for den nasjonale pilegrimsvirksomheten. Dette er i så fall et helt galt utgangspunkt, etter vår mening. Etablering av en ny landsomfattende organisasjon etter Uddus modell vil legge grunnlag for konkurranse og galt fokus på ressursbruken i de to foreningene. Det er nå viktig at vi på grasrota står sammen om arbeidet med pilegrimssaken, og konsentrerer dette i en felles organisasjon.

PSJ som en interesseorganisasjon vil naturligvis fortsette sin virksomhet, uavhengig av Uddus forslag om en ny, statlig sponset organisasjon. Det meste av arbeidet i vår forening foregår nå med frivillig innsats, uten at vi har mottatt annen offentlig støtte enn det som er knyttet til arbeidet med Bastøyfangene (fra JD). Når Uddu nå foreslår at lederen for den lokale pilegrimsforeningen i Nidaros skal ansettes med offentlige midler, og at foreningen skal motta en betydelig sum i driftsstøtte, så virker dette helt uforståelig på oss. Det er den eksisterende nasjonale pilegrimsorganisasjonen som bør få støtte for sin virksomhet.

Hva vi støtter hos Uddu

Videreutbygging av en hensiktsmessig *infrastruktur* med rimelige overnattingstilbud støttes helhjertet fra vår side. Tilskudds- og stimulerings tiltak for ombygginger av eksisterende bygninger for pilegrimsherberger er et godt tiltak. Som tommeregul bør det være ca 10 km mellom herbergene. Det gir fleksibilitet mht valg av dagsetapper. Etablering av enkle spisesteder underveis er også et positivt initiativ. PSJ har vært en aktiv aktør når det gjelder infrastruktur, og det vil vi fortsette med

Vi er enig i at vedlikehold og *merking av pilegrimsveiene* er et offentlig ansvar, men kan gjerne involvere frivillige lag og foreninger. Et skritt på veien kan være å opprette to-tre stillinger som kan drive vedlikehold på heltid. Her er det i alle fall et stort behov for en skikkelig innsats!

Videreutvikling og sammenkopling av eksisterende *pilegrimsveier* støttes. Vi må også få en enklere forvaltning av pilegrimsveiene, slik at hensiktsmessige justeringer kan foretas uten for mye byråkrati. Det er i dag en bra tilknytning til svenske pilegrimsveier, men dette kan også videreutvikles. Forslaget om å etablere pilegrimsveier til sjøs er meget interessant, og bør videreutvikles.

Forslaget om *åpne kirker* langs pilegrimsveiene støttes varmt. I dag opplever pilegrimer som ikke følger organiserte vandringer at de aller fleste kirkene underveis er stengt.

Etablering av et *nasjonalt pilegrimsutvalg* kan ha sin verdi, hvis det ikke blir en byråkratisk institusjon som legger begrensninger på lokale og personlige initiativ. Dersom det nasjonale utvalget derimot kan være en katalysator og inspirator for å fremme bevisstheten om pilegrimsvandring innen Kirken, skolen, frivillige og ideelle organisasjoner osv har det en berettiget plass. Vi regner det som en selvfølge at pilegrimenes interesseorganisasjon, dvs PSJ, blir invitert med i dette utvalget.

Innen området *kultur og forskning* er det foreslått en rekke tiltak som det bør arbeides videre med. Her er PSJ allerede i inngrep med flere tiltak, f eks pilegrimssatsingen ved Historisk museum i Oslo. Vi er imidlertid ikke enig i at de fleste av disse tiltakene skal lokaliseres til Trondheim.

PSJ støtter forslaget om et utvidet *internasjonalt samarbeid*, men er ikke enig i at dette trenger å formaliseres. Det er allerede i dag et godt etablert internasjonalt samarbeid representert ved pilegrimsprestene og PSJ, og dette kan videreutvikles på dette nivået.

Et tilbud om gode, *oppdaterte guidebøker* på ulike språk for våre pilegrimsveier er sterkt ønskelig fra vår side, og føyer seg naturlig inn i det arbeidet som PSJ har drevet i mange år. En offentlig bevilgning til dette prosjektet støttes helhjertet.

En videreutvikling av tilbud om organisert pilegrimsvandring for spesielle grupper støttes også. Uddu nevner skoler, konfirmanter, grupper innen psykisk helsevern og fanger. Innen alle disse områdene eksisterer det i dag tilbud, og det er ønsker om utvidelser etter hvert som det bygges opp erfaring og økonomi. PSJ er allerede sterkt inne i dette bildet, og regner med å følge med på utviklingen videre.

Konklusjon

Utredningen "På livets vei" tar for seg svært mange sider ved pilegrimsvirksomheten. Mange av de foreslåtte tiltakene er en videreføring av eksisterende satsinger, ikke minst fra PSJs side. De signalene som ligger i denne utredningen om vilje til å bevilge midler fra sentralt hold til pilegrimsvirksomheten er svært gledelige, men vi frykter at satsingen ikke blir rettet mot de primære behovene. Etter vår oppfatning kan pilegrimsarbeidet i vårt land gis et skikkelig løft for en brøkdelen av de foreslåtte midlene.

PSJ mener at det sterke fokuset på Nidaros som senter for nasjonal pilegrimsvirksomhet er feil, likeledes forslagene til en sterk sentral styring av pilegrimsvirksomheten, noe som er i strid med hele pilegrimsideen. Vi vil sterkt begrense antall regionale sentre og antall pilegrimsprester i forhold til det utredningen foreslår.

På den annen side støtter vi alle forslag som går ut på å forbedre pilegrimsveiene, merkingen og billige herberger. Likeledes satsing på gode guidebøker.

Pilegrimsfellesskapet St Jakob ser med spenning på den videre utvikling av tiltaket skissert i "Pilegrimsmotivet, et nasjonalt utviklingsprosjekt" og vi forventer at vi får en sentral plass i denne prosessen.

Underskrift på vegne av daglig leder

Einnd Luthen